פטר חמור , חמורו של משיח ועקבתא דמשיחא

פורטל הדף היומי למסכת בכורות

הרב יונתן קירש

בכל מצווה יש כמה רבדים של משמעות. אנחנו מקיימים אותה כי היא ציווי ה'. כשאנחנו לומדים אותה, אנחנו נחשפים לצדדים ולטעמים שונים של המצווה.

אפשר לומר שיש במצוות פטר חמור עבר, הווה ועתיד.
יש כמובן את העבר: זיכרון העבר - מצוות פטר חמור בוודאי מזכירה ומחזירה אותנו אל מכת בכורות ביציאת מצרים. זכר ליציאת מצרים.
יש גם את ההווה: קדושת פטר חמור, בכורי בהמה טהורה ופדיון בכור אדם בחמישה סלעים.

אך יש גם רובד של עתיד: רובד שבו המצווה מהווה "חזון" הדוחף אותנו אל מציאות עתידית, שבה תתגלה מלוא משמעות המצווה.

מדוע דווקא פטרי **חמורים** נתקדשו?
הגמרא מסבירה שהם סייעו את ישראל לטעון כסף וזהב ביציאת מצרים (בכורות דף ה ע"ב).

בעל ה"בכור שור" (שמות יג יג) מביא הסבר נוסף: זאת משום שהם "**שסייעו למשה לבא למצרים להושיע את ישראל**, כדכתיב ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמור".

אנחנו יודעים שחמור זה של משה הוא חמור מיוחד והוא חמורו של משיח שעתיד להיגלות עליו (רש"י שמות, ד, כ).

אם כן, בחמור הזה יש איזו התנוצצות עתידית שקשורה לימות המשיח.

באופן מעניין, הראי"ה זצ"ל מחבר בין קדושת פטר החמור לבין **הדור של עקבתא דמשיחא.**
הוא מבאר שכשם שקדושת החמור היא פנימית ולא גלויה אך בכל זאת היא קדושה (במובן מסוים אפילו יותר מבהמה טהורה שהוקדשה), כך הדור של עקבתא דמשיחא הוא "רע מבחוץ וטוב מבפנים". הוא מדבר על אנשים שאינם שומרים תורה ומצוות, אך הם עושים דברים כבירים ומקדמים את תהליך הגאולה מכוח סגולתם הפנימית, ולכן יש להם תרופה. לפי זה, מה שאמרה התורה "קדש לי" הוא עניין גדול מאוד (אגרות הראי"ה, תקנה. מידות הראיה, אמונה כז).
הרב חרל"פ מוסיף שתפקידו של המשיח לגלות את כל זה (מי מרום).

אם כן, למצוות פטר חמור יש גם משמעות עתידית. ככל שאנחנו לומדים את מסכת בכורות ומעמיקים בהבנת מצוות פטר חמור וקדושתה, אנחנו מגלים יותר על הדור של עקבתא דמשיחא ומקרבים את ימות המשיח - "עני ורוכב על חמור".

פטר חמור , חמורו של משיח ועקבתא דמשיחא

פורטל הדף היומי למסכת בכורות

הרב יונתן קירש

מקורות והרחבה:

פטר חמור וחמורו של משה בגאולת מצרים

מסכת בכורות דף ה עמוד ב:
אמר ר' חנינא, שאלתי את ר' אליעזר בבית מותבא רבא: **מה נשתנו פטרי חמורים** מפטרי סוסים וגמלים? אמר ליה: גזירת הכתוב היא, ועוד, שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים.

ר' יוסף בכור שור (מבעלי התוס'), שמות, פרק יג, פסוק יג':
וקידש חמורים: שסייעו לישראל במשא כשיצאו. אי נמי מפני שמצריים נמשלו לחמורים. **אי נמי שסייעו למשה לבא למצרים להושיע את ישראל, כדכתיב "ויקח משה את אשתו [ואת בניו] וירכבם על החמור".**

רש"י, שמות, יג , יג:
פטר חמר - ולא פטר שאר בהמה טמאה, וגזרת הכתוב היא **לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים**. ועוד, שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים, שאין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מכספם ומזהבם של מצרים.

שמות פרק ד (פרשת שמות):
(כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו **וַיַּרְכִּבֵם עַל הַחֲמֹר** וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ.

חמורו של משה וחמורו של משיח

רש"י שמות ד כ:
"על החמר - חמור המיוחד, הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק **והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו** , שנאמר (זכריה ט ט) עני ורוכב על חמור:

קדושת פטר חמור ודור עקבתא דמשיחא – דברי הרב זצ"ל

אגרות הראי"ה, חלק ב', אגרת תקנה', עמוד קפח':
"...והמינים והכופרים על פי רוב איבדו גם את הסגולה הפנימית, ומידה זו נוהגת ברוב הדורות, **אבל דור של עקבא-דמשיחא הם יוצאים מכלל זה, שהם כדברי תיקוני זוהר "טוב מלגאו וביש מלבר", והם "חמורו של משיח", שנאמר עליו "עני ורוכב על חמור", והכוונה: כמו חמור, שמבחוץ יש בו שני סימני טומאה, אם כן הטומאה בולטת בו יותר מבחזיר וגמל וכיו"ב, שיש בהם סימן טהרה אחד על כל פנים, ומכל מקום יש בו בפנימיותו עניין קדושה גם כן, שהרי הוא קדוש בבכורה, ועניין מה שהתורה אמרה על זה שם – "קדש לי" הוא גדול מאד מאד.** וכן הן הנשמות של אותם שהסגולה הישראלית לבדה מתגלה בהם בעקבא דמשיחא, ולהן יש תרופה, אע"פ שיש בהם סרחון גדול, וחושך רב וכבד מאוד. אמר על זה רב יוסף: "ייתי ואזכי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה", ורב יוסף היה דרכו להביט על הפנימיות...".

מידות הראי"ה, אמונה, פסקה כז':
מה שיש בספרים ונכנס בדבורים מן האמונה הם דרכי הסבר להביא על ידם אל התמצית הפנימית של מה שהוא נשגב מהגיון ודבור, ויש אנשים שבאין יחש להנאמר מן האמונה. ובמעמקי לבבם הם עם התמצית הפנימית שלה, ולמרות הריסות אמונתם עשו מעשים טובים כבירים.
אלה הם הרעים מבחוץ וטובים מבפנים, **המכוונים לרוח דרא דעיקבא דמשיחא דאיהו ביש מלבר וטוב מלגו יח), בבחינת החמור הטמא ומ"מ בתוכיותו גנוזה קדושה, שמתוך כך קדוש בבכורה, ונעלה הוא מגדר הטהרה החולית.**

'מי מרום', הרב חרל"פ, חלק ו' מעייני הישועה, פרק יב':
"פי האתון" יסודו הוא לענין חמורו של משיח, שנאמר בו "הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור ועיל עיר בן אתונות". שכן דרא דמלכא משיחא הוא בבחינת חמור, כמו שאמרו בתקוני זהר – תקון ס' – "טב מלגאו וביש מלבר, דא איהו עני ורוכב על חמור", **שכמו החמור שיש בו כל סמני הטומאה, ובכל זאת יש בו קדושה פנימית, קדושת פטר חמור, כן גם דורו של משיח אם כי מלבר הוא ביש, בכל זאת הוא טב מלגאו, ומתפקידו של המלך המשיח לגלות את כל זה.**
ולעומת זה בא בלעם הרשע לחקות את המלך המשיח וגם הוא רכב על אתונו לרמאות...".

וכן ב'מי מרום', חלק יא, שיחות על התורה, פרשת בלק, עמוד 167.

פטר חמור , חמורו של משיח ועקבתא דמשיחא

פורטל הדף היומי למסכת בכורות

הרב יונתן קירש

"ומסכם המקרא בזה את האופן של תיקון העולם" – עולת ראיה

סידור עולת ראיה, הראי"ה זצ"ל, תפילין:

וכל פטר חמור תפדה בשה, ואם לא תפדה וערפתו, וכל בכור בבניך תפדה.

הדבר מתפשט עד לתחתיה של הנפש הבהמית, גם במערכה החיצונה שלה, <u>שאם לא תוכל היא לעלות ביסוד הקודש</u> יש לה ערך של תמורה, ואופי של כח גורם תוכני קודש, מועילים בבנין האצילי של העולם וההויה, שזהו תוכן הפדיון. ואם הכח הזה, העלול להיות כח גורם להעשיר את יסוד הקודש, לא יעשה את תפקידו, אז השללתו היא גם כן ענין של הרחבת גבול הקודש, המשמש פעולה ודוגמא יחד. **והיסוד האנושי, שעוד לא הגיע זמן צירופו המוחלט, <u>עד שיהיה כחו התולדתי כבר מוכן לקידוש גבוה בהתגלות עליונה</u>**, צריך הוא שערכו יערך לפי הכח הגנוז בו, והפדיון הוא השומר את כח הקודש בתמורתו העליונה, עד בא זמנו להגלות, בכל זהרו המבהיק, על ידי סגולת "בני בכורי ישראל" (שמות ד כב), "אף אני בכור אתנהו עליון למלכי ארץ (תהילים פט כח).

ומסכם המקרא בזה את האפן של תקון העולם מצד הבהמיות החיצונה, בצורתה החיובית של הפדיון, וכל פטר חמור תפדה בשה, ואת אופנה השלילי על ידי העריפה, ואם לא תפדה וערפתו, ואת האפן של שמירת הסגולה הקדושה הפנימית, עד בא עתה על ידי הפדיון העליון, וכל בכור אדם בבניך תפדה".